עין משפט נר מצוה

רמ א מיי' פ"ו מהל' נדרים הל"ה:
רמא ב מיי' פ"ו מהל' עבדים הל"ח טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' נה:
רמב ג מיי' פ"ג מהל' זכייה הל"ב טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כב:
רמג ד מיי' שם ופ"ז מהל' נדרים הל"ז סמג עשין פב סמג לאוין רמב טוש"ע אה"ע סי' פה סעי' יא וטוש"ע יו"ד סי' רכב:
רמד ה מיי' פ"ג מהל' זכייה ומתנה הלכה יג סמג עשין פב טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כב:
רמה ו מיי' שם הל"ד ופ"ה מהל' עבדים הל"ב סמג שם טוש"ע שם סעי' כו:

גמרא

לר' שמעון בן אלעזר עבד כנעני מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו כיון דגמר לה לה מאשה כאשה או דילמא אשה דאיהי מצי מקבלת גיטה שליח נמי מצי משויא עבד דאיהו לא מקבל גיטיה שליח נמי לא מצי משוי בתר דבעיא הדר פשטא (א) לה לה מאשה כאשה ואלא הא [א]דאמר רב הונא בריה דרב יהושע הני כהני [א]שלוחי דרחמנא נינהו דאי סלקא דעתך שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי ולא והא עבדא דאיהו לא מצי מקבל גיטיה ושליח מצי משוי ולא היא ישראל לא שייכי בתורת קרבנות כלל עבד שייך בגיטין דתניא (ג)[ב]נראין הדברים שהעבד מקבל גיטו של חבירו מיד רבו של חבירו אבל לא מיד רבו שלו: ובלבד שיהא הכסף משל אחרים: נימא בהא קמיפלגי דר' מאיר סבר [ג]אין קנין לעבד בלא רבו [ד]ואין קנין לאשה בלא בעלה ורבנן סברי יש קנין לעבד בלא רבו ויש קנין לאשה בלא בעלה אמר רבה אמר רב ששת דכולי עלמא [ג]אין קנין לעבד בלא רבו [ד]ואין קנין לאשה בלא בעלה והכא במאי עסקינן [ה]דאקני ליה אחר מנה ואמר ליה על מנת שאין לרבך רשות בו ר' מאיר סבר כי אמר ליה קני [ו]קני עבד וקני רביה וכי אמר ליה על מנת לא כלום קאמר ליה ורבנן סברי כיון דאמר ליה על מנת אהני ליה תנאיה ור' אלעזר אמר כל כי האי גוונא דכולי עלמא לא פליגי [ה]דקני עבד וקני רביה והכא במאי עסקינן כגון דאקני ליה אחר מנה ואמר ליה על מנת שתצא בו לחירות ר"מ סבר כי אמר ליה קני קני עבד וקני רביה וכי אמר ליה על מנת לא כלום קאמר ליה [ו]ורבנן סברי לדידיה נמי הא לא קא מקני ליה דהא לא אמר ליה אלא על מנת שתצא בו לחירות ורמי דרבי מאיר אדרבי מאיר ורמי דרבנן אדרבנן דתניא אין

רש"י

לר' שמעון בן אלעזר. דאמר עבד אינו מקבל גיטו עבד מהו שיעשה שליח לקבל גיטו: כאשה דמי. ועושה שליח לקבלה כאשה דנפקא לן (לקמן דף מא.) מושלחה מביתו מלמד שהאשה עושה שליח והיינו דקאמר על ידי אחרים: או דילמא כו'. וע"י אחרים דקאמר שיזכה לו רבו גיטו על ידי אחרים או הם עושים שלא מדעתו: גמר לה לה מאשה. ועושה שליח: הני כהני. לענין הקרבת קרבנות: שלוחי דרחמנא נינהו. ולא שלוחי דידן ונפקא מינה למודר הנאה מכהן שהכהן מותר להקריב קרבנותיו והא מילתא איבעיא לן בנדרים בפרק אין בין המודר (דף לה:): והא עבד כו'. והיכי יליף רב הונא מהאי טעמא היתר בהקרבה למודר הנאה: בתורת קרבנות. שיהיו הן עובדים את העבודה: שייך בגיטין. אם אינו מקבל גיטו משום דלא יצא הגט מרשות רבו מקבל הוא גט לחברו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו: אבל לא מיד רבו שלו. אם היו שניהם של איש אחד: דר"מ. דאמר בכסף ע"י אחרים סבר אין קנין לעבד בלא רבו אם נתנו לו במתנה זכה בו רבו הילכך אע"ג דהוי כסף משל אחרים אי אפשר שיקבלנו הוא ויתן לרבו: ורבנן סברי יש קנין. אם נתנו לו מתנה הואיל ודעת אחרת מקנהו ונותן זה לא גמר בלבו שיזכה בו הרב הויא דעבד ומיפריק ביה על ידי עצמו: קנין לאשה ובעלה בעלמא איצטריכא לן ואשה כי עבד הואיל ובעלה זכאי במעשה ידיה ובמציאתה (ז) וכי היכי דפליגי לענין מתנה בעבד איכא למשמע דה"ה באשה: דכ"ע אין קנין. אי יהבי ליה סתמא: אהני ליה תנאה. דמעיקרא אדעתא דתנאה אקניה: לא כלום אמר ליה. דכיון דקנה עבד קנה רבו: שתצא בו לחירות. שתתנהו לרבך בפדיונך: אין

תוספות

שטר על ידי אחרים דקסבר זכות הוא לו ולא ע"י עצמו דגבי כסף אין קנין לעבד וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כאחד כדקתני אף שטר כו' וכל שכן כסף אלמא בתרווייהו אית ליה ע"י עצמו לא ורבנן דמתני' אית להו בכסף בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ע"י עצמו דיש קנין לעבד ע"י אחרים זכות הוא לו וכן שטר בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ודקי"ל דגיטו וידו באין כאחד כרבנן עבידנא ליה והאי דלא ערבינהו ותנינהו משום דסיפא רבי שמעון בן אלעזר היא אבל רישא הכי קאמרי ליה רבנן לר' מאיר אף בכסף ע"י עצמו דיש קנין לעבד וכ"ש ע"י אחרים דזכות הוא לו וכל שכן שטר ואם באנו לפרש שלש מחלוקות ולומר (ח) לרבנן אית להו בכסף בין ע"י אחרים בין על ידי עצמו ובשטר ע"י אחרים ולא על ידי עצמו ורבי שמעון (ב) סבר לה כר"מ דבכסף ע"י עצמו לא דאין קנין וכרבנן בשטר דאין גיטו וידו באין כאחד א"כ הא דקיימא לן דגיטו וידו באים כאחד יחידאה היא וכר' מאיר עבדינן הילכך ליכא לפרושי אלא כדפרישית דרישא דמילתא רבנן אמרוה וסיפא אתאן לר' שמעון בן אלעזר עכ"ל וא"ת מנא ליה הך שלש מחלוקות דילמא כולה מילתא דרבנן דמתניתין רשב"א ובכסף ע"י עצמו היינו אף ע"י עצמו ובשטר על ידי אחרים דוקא והא דקיימא לן דגיטו וידו באים כאחד משום דסבירא לן כרבי מאיר ולא כר"ש בן אלעזר ויש לומר אי גרסינן בברייתא דר' שמעון בן אלעזר אף בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו[א] על כרחך יש שלש מחלוקות בדבר דע"כ לאו היינו רבנן דמתני' דהא אמרי בהדיא בכסף על ידי עצמו ולספרים דלא גרסינן אף נ"ל כיון דאשכחן דרבנן פליגי עליה דרשב"א כדאיתא בסוף פ"ק דגיטין[ב] (דף יג:) דאמרי אי בעי זריק ליה גיטא ופסיל ליה אלמא אית להו דגיטו וידו באין כאחד וכיון דהכי הוא לא קרי ליחיד חכמים במתניתין כיון דרבנן פליגי עליה ולכך צריך לומר שיש שלש מחלוקות בדבר: מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו. יש מפרשים דהכי קמיבעיא ליה היכא דאמר העבד לאחר לקבל ליה גיטו מיד רבו מהני קבלתו או לא דכי לא א"ל לקבל גיטו ולא ומקבלו פשיטא לן דמהני דאמרינן במתניתין (לעיל דף כג:) ובשטר ע"י אחרים אבל אמירתו שאמר לו לך וקבל גיטי שמא מיגרע גרע לפי שבא מטעם שליחות[ג] או לא ויש מפרשים[ד] דהכי קמיבעיא ליה מהו שיעשה שליח הא דאמר ר' שמעון בן אלעזר בשטר ע"י אחרים בתורת שליחות קאמר כלומר צריך שהעבד יעשה שליח לקבל גיטו משום דגמר לה לה מאשה ולמ"ד זכות הוא לו יכול לקבל גיטו שלא מדעתו כל זמן שאינו מוחה ולמ"ד חוב הוא לו צריך לעשות מדעתו שיתרצה וא"כ אם הוא עומד וצווח לא מהני קבלתו או דילמא לאו בתורת שליחות קאמר דלא דמי לאשה דדוקא אשה דאיהי מקבלת גיטה שליח נמי מצי משויא אבל עבד לר' שמעון בן אלעזר כיון דאיהו לא מצי מקבלו שליח נמי לא מצי לשוויי ואם כן בשטר על ידי אחרים דקאמר היינו אפילו עומד וצווח כיון דאינו מטעם שליחות[ה]: דאמר רב הונא הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו. פירש בקונטרס דמיירי לענין הקרבת קרבנות ונפקא מינה לענין מודר הנאה מן הכהן שהכהן מותר להקריב קרבנותיו תימה דמשמע הכא דפשיטא ליה ובמסכת נדרים בפרק אין בין המודר (דף לה:) בעי הני כהני שלוחי דרחמנא הוו או שלוחי דידן ולא איפשיטא ואמאי לא מייתי התם הך מילתא דרב הונא בריה דרב יהושע למיפשטא[ו] ויש לומר דאורחיה דגמרא הוא בכמה דוכתי דלא (ט) מיפשטא אלא ממשנה או מברייתא אע"ג דמצי למיפשט מדברי (י) אמוראי אי נמי יש לומר[ז] דהתם הכי קמיבעיא ליה הני כהני שלוחי דרחמנא דוקא נינהו ולא שלוחי דידן כלל או דילמא הוו נמי שלוחי דידן[ז] ונפקא מינה שאם היה כהן מקריב שלא לדעת הבעלים[ח] אי שלוחי דרחמנא (י)[נמי] נינהו הוי קרבן כשר[ט] ואי הוו (י)[דוקא] שלוחי דידן אינו כשר כיון שהקריב שלא מדעת הבעלים(ל):

ורבי אלעזר אומר כל כי האי גוונא כו'. אומר רבינו תם דהלכה כר' מאיר דאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ואליבא דרב ששת דמוקי פלוגתא כי מקני ליה אחר ואמר ליה על מנת שאין לרבך רשות בו דמשמע אבל אי אמר ליה על מנת שתצא בו לחירות אפילו ר"מ מודה דאהני ליה תנאיה וכן משמע פרק בתרא דנדרים (דף פח.) דתנן התם המדיר (ג) חתנו הנאה ממנו והוא רוצה לתת מעות לבתו אומר לה הרי מעות האלו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעלך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת לפיך וקאמר עלה בגמרא אמר רב לא שנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך אבל אי אמר לה מה שתרצי תעשי קני יתהון בעל ושמואל אמר אפילו אמר לה מה שתרצי עשי לא קני יתהון בעל ומסיק כמאן אזלא הא שמעתא דרב כר"מ וקיימא לן (בכורות דף מט:) הילכתא כוותיה דרב באיסורי ואע"ג דפליגי נמי לענין ממון מכל מקום לענין איסורא איתשיל משמע דהלכה כרבי מאיר דהא רב קאי כוותיה והיינו ע"כ אליבא

מסורת הש"ס

א) יומא יט. נדרים לה:, ב) תמורה כה: גיטין כג:, ג) פסחים פח: נדרים פח:, ד) סנהדרין עא. [נדרים סס:], ה) [נזיר כד: סנהדרין עא.], ו) [פסחים פח:], ז) [כתובות מו ע"ב סה ע"ב], ח) [נ"ל דרבנן. וכ"ה ברש"י], ט) [בדפו"ר: למיפסטו], י) [ע' תוס' שבת עב. ד"ה כי אתא ותוס' יומא יט: ד"ה מי איכא וב"ק פו: ד"ה בייש וב"מ יז: ד"ה מנן], כ) גי' רש"א, [ע"ש. ובמרא"ה כהן, וברש"ש מדעסויא], ל) [עיי' תוספות יומא יט: ד"ה מי איכא], מ) [כתובות סה ע"ב], נ) [צ"ל דמתניתין דמה שאת נושאת ונותנת לפיך דוקא ודאי כר"מ היא דר' מאיר מודה וכו' אדון וכרב ששת], ס) [צ"ל: דמה], ע) [צ"ל: והיינו כר"מ], פ) [צ"ל: בע"מ דמה שתרצי וכו' מטעמיה דבאשה קנתה וכו' דאף במה שתרצין], צ) [צ"ל דלישנא], ק) [גיטין עז ע"ב], ר) [צ"ל לעבדו],

גליון הש"ס

תום' ד"ה דאמר וכו' וי"ל דאורחיה דגמ' וכו'. בגליון של הגאון מוהרי"ב ז"ל ועוד כתובות ד' מד ע"א תד"ה והלכתא ולקמן דף סה ע"א תד"ה ואם נתן ובר"ן נדרים ד' עב ע"א ד"ה ולענין הלכה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הדר פשטא גמר לה: (ב) תום' ד"ה (בע"א) ר' שמעון וכו' ור' שמעון ב"א סבר לה כר"מ: (ג) ד"ה ור' אלעזר וכו' המדיר את חתנו וכו' אומר לה לבתו הרי:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

מוסף תוספות

הובא בעמוד הבא.

תום' ר"י הזקן

שלוחי דרחמנא. ואפילו היה בעל קרבן מודר הנאה מהכהן מותר לו להקריב קרבנו. יש קנין. שהקנו להם אחרים בסתם ולא עשו להם תנאי הואיל ודעת אחרת הקנתו לו ולא גמר בלבו לתת לאדון ולבעל. [ויש קנין לאשה בלא בעלה]. ולאשה בעלמא איצטריכא ליה. כתב רבינו שלמה דאשה כעבד הואיל וזכאי במעשה ידיה ומציאתה. משמע מלשונו דמתנה כמציאתה וכ"כ בפ' בן סורר ומורה [סנהדרין עא, א ד"ה על מנת]. וזה אינו כמו שכתבנו במציאת האשה. (מ) ולאו כלום הוא. דה"ל כנותן [לו] אחר מתנה שתכף שנתן לעבד קנה האדון וכי עביד תנאי לעבד לא מהני לאדון. ור' אלעזר וכו'. איכא מאן דפסק כרב ששת, דגרסינן בנדרים פרק בתרא [פח, א עיי"ש] המודר הנאה מחתנו והוא רוצה ליתן מעות לבתו אומר לה הרי המעות נתונים לך על מנת שאת נושאת ונותנת לפיך. אמר רב לא שנו אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך, אבל מה שתרצי עשי בהן קנה יתהון בעל. אמר רבא מכדי שמעתתיה דרב כר' מאיר מדקאמר דרב כר' מאיר ומודה שאם אמר מה שאת נושאת ונותנת בפיך לא קנה בעל ובמה שתרצי עשי בהן קנה, אלמא ס"ל כרב ששת דבעל מנת שאין לרבך רשות בהן פליגי. ומיהו ר' מאיר מודה בעל מנת שתצא בהן לחרות והו"ל גבי אשה מה שתרצי עשי בהן כע"מ שאין לבעליך רשות בהן, ומה שאת נושאת ונותנת בפיך כעל מנת שתצא בו לחירות גבי עבד, דאלו סבירא לן כר' אלעזר הויא שמעתתיה דרב כרבנן ולא כר' מאיר, דלר' מאיר כי היכי דלגבי עבד ליכא שום אנפא דקני ליה עבד בלא אדון, ה"נ גבי אשה ליכא שום אנפא דתקני אשה בלא בעלה, ואוקים רב למתני' כרבי מאיר ושמואל כרבנן, אלמא הלכתא כרב ששת. והרי"ף והר"מ [זכיה פ"ג הי"ג] פסקו כר' אלעזר. פסק כשמואל* והעיקר דרב ושמואל בהא פליגי רב סבר דמתני' ודאי כר' מאיר היא (נ) במה שאת נושאת ונותנת לפיך דוקא ר' מאיר מודה, [וכן] בעל מנת שתצא בהן לחירות (ד)לא קנה אדון כרב ששת, ומה שתרצי עשי בהן הוי כע"מ שאין לרבך רשות בהן כדפרישית. והיינו דקאמר

תום' ר"י הזקן (המשך)

לחירות פליגי הילכך מתני' לאו כר' מאיר מתוקמא אלא רבנן היא, ומה שאת נושאת ונותנת לפיך לאו דוקא, וגבי אשה אפילו מה שתרצי עשי בהן לא קנה בעל דהא לדידה נמי לא אקני לה אלא למה שתרצי עשי בהן, דהואיל ופרט לה זה וכבר נתן לה לא הוי כנותן לזה ומתנה לזה, שלא נתן לה מתנה מוחלטת אלא שתעשה בהן מה שתרצה והתנה בגוף המתנה אבל כשהתנה עם המתנה שנתן לה מתנה מוחלטת דאמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן הוי כנותן לזה ומתנה לאחר. איכא מאן דאמר מיהו ה"מ באשה דלא קני ליה גופא (ק) ואין ביד הבעל לעכבה לעשות חפצה, הילכך לא נתן לה מצד שהיא תחת בעלה אלא מצד שהיא תחת עצמה, אבל בעבד דקנייה ליה לגופיה ויש לו לעכבו לעשות חפצו, אפילו כשאינו (עושה) [אוכל] משל אדון קני אדון המתנה לעולם שהרי הקנה לעבדו, ואע"ג דקא"ל ע"מ שתעשה בהן חפציך מהם,

רב (ס) במה שאת נושאת ונותנת בפיך דוקא אבל מה שתרצי עשי בהן אע"פ שהתנה בגופה של מתנה קנה בעל (ע) ודאי כר' מאיר ואליבא דרב ששת דס"ל דפלוגתייהו בע"מ שאין לרבך רשות בהן, וקסברי רבנן קנתה האשה והעבד, ור' מאיר סבר דלא קנו, ואיכא למימר דר' מאיר סבר דע"מ שתצא בהן לחירות ודכוותה גבי אשה בע"מ שאת נושאת ונותנת לפיך קנתה האשה, אבל (פ) בע"מ שתרצי [עשי] בהן לא, דהא בע"מ שתצא בו לחירות גופיה לא שמעינן ליה בפירוש דנימא דקנה דנגמר מטעמיה באשה קנתה אפילו במה שתרצי עשי בהן, וכרבנן לא מצי למיהוי דאף בלא מה שתרצי קנתה האשה והעבד. ואלו רב ס"ל כר' אלעזר בע"מ שתצא בהן לחירות פליגי, מני מתני' אי ר' מאיר הא אמר אפ"ה קנה בעל ואדון, ואי רבנן דאמרי גבי עבד דבעל מנת שתצא בהן לחירות קנה עבד מטעם דלדידיה נמי לא אקני ליה אלא שיצא בהן לחירות כלומר שהתנה בגופה של מתנה, גבי אשה נמי קנתה אפילו במה שתרצי עשי בהן שהרי התנה בגופה של מתנה, כמו שנבאר בדברי שמואל, הילכך לרב דאמר (צ) ללישנא דמתני' דוקא לא מתוקמא שמעתתיה אלא כר' מאיר אליבא דרב ששת. ושמואל ס"ל כר' אלעזר דבעל מנת שתצא בהן הואיל ועשיית חפציו היא תחת שעבודו נמצא שהמתנה היא לעבדו שיעשה מהן מה שאמר, הילכך כי א"ל קני קנה עבד ואדון וכי א"ל ע"מ הוי כמתנה לאחר עד שיאמר לו על מנת שתצא בהן לחירות, דהא לדידיה לא אקני ליה עד שיצא בהן לחירות ויסתלק כל שעבודו מעליו, נמצא שלא הקנה (ר) עבדו כלל. והלכתא כשמואל דדינא הוא. ודעת הר"ם שאין הפרש בין עבד ואשה דהואיל והתנה בגופה של מתנה כגון שאמר לעבד על מנת שתצא בהן לחירות [או] מה שתרצה לעשות בלא רשות אדון לא קנה אדון, כמ"ש בזכייה פ"ג [הי"ג]. והרב בעל התשלום כתב בנדרים דברי פלא והעקר כמו שכתבנו, וכ"ד הר"ם והרי"ף. והוי יודע דמתנת אשה שזוכה בה הבעל אינו זוכה בה אלא לפירות כמו שכתבנו בפ' מציאת האשה. **ורמי דר' מאיר [אדר"מ] ורבנן [אדרבנן]**. לר' אלעזר מותיב דבעל מנת שתצא בהן לחירות פליגי ושמעינן מהא דר' אלעזר בין בעבד בין באשה קאמר ודינם שוה, שלא כדברי בעל התשלום שכתב דהא דר' אלעזר לא איירי אלא בעבד

*אולי צ"ל ולענין המדיר הנאה מחתנו פסק כשמואל כצ"ל. ועי' בר"ן כאן שכתב דע"כ דגם הרי"ף פוסק כשמואל ע"ש, ועי' ברי"ף על נדרים שם ודו"ק (ד"ו). [ויותר נראה שצ"ל: ורס"ג (או ור' עמרם גאון) פסק כשמואל ראה רמב"ן, רשב"א וריטב"א כאן].